Sfântul cuvios Ioan Casian - Tămăduirea sufletului de patima mâniei

Textul broşurii este extras din „Sfântul Ioan Casian. Viaţa şi învăţătura lui” - antologie tematică alcătuită şi explicată de Diac. Mihai Iordăchescu, Editura Trinitas, Iaşi, 2003.

Tămăduirea sufletului de patima mâniei

Patima mâniei este considerată de Sfântul Ioan Casian „ucigătoare” prin efectele devastatoare pe care le are asupra sufletului şi, implicit, asupra vieţii duhovniceşti. Cât timp ea se află în inimile noastre drumul spre desăvârşire ne este închis, deoarece sufletul robit de mânie nu poate lucra nici o virtute. Şi aceasta pentru că mintea este orbită de „întunecimile vătămătoare” ale acestei patimi. ***Raţiunea este considerată de Sfântul Ioan a fi soarele nostru lăuntric, care luminează gândurile şi ascunzişurile inimii.*** Dacă, din cauza mâniei, acest soare interior apune, atunci întunericul patimilor va pune stăpânire pe fiinţa noastră. De aceea, cel

aflat în robia mâniei bâjbâie în noaptea păcatelor şi nu poate ajunge la lumina virtuţilor.

Sfântul Ioan Casian ne aminteşte, însă, că mânia este o pornire a sufletului lăsată cu înţelepciune de Dumnezeu după căderea omului în păcat, pentru ca prin ea fiinţa umană să stârpească cu desăvârşire orice imbold al patimilor. ***Astfel, mânia ne-a fost zidită în noi spre o „slujire bună", şi anume spre a ne mânia împotriva pornirilor pătimaşe ale sufletului şi asupra păcatelor făptuite.***

Ea este, în acelaşi timp, armă împotriva ei înseşi, atunci când ne mâniem pe semeni, neîngăduind cuibărirea acestei patimi în ascunzişurile inimii. În acest sens explică Sfântul Ioan povaţa Sfântului apostol Pavel: ***„Mâniaţi-vă, dar nu greşiţi" (Efeseni 4, 26).*** Este vorba aici de mânia cea bună, îndreptată împotriva păcatelor proprii, şi de mânia cea rea îndreptată în mod greşit spre aproapele. Trebuie să facem distincţie între aceste două feluri de mânie.

⇒ *Mânia cea dreaptă este numai cea îndreptată împotriva propriilor patimi.*

Sfântul Ioan ne atenţionează ca nu cumva să ne îndreptăm această pornire a sufletului asupra aproapelui sub pretextul dorinţei de a-l ajuta să se vindece de patimi. Căci preocupându-ne de tămăduirea altora, noi înşine nefiind încă vindecaţi, putem cădea uşor în „boala mai cumplită a orbirii". Pornirea mâniei trebuie îndreptată doar asupra noastră. De aceea, trebuie să ne vedem mai întâi bârna din ochiul nostru şi nu paiul din ochiul celuilalt, pentru ca nu cumva din cauza bârnei noastre să ni se întunece sufletul şi să nu mai vedem „soarele dreptăţii".

Scopul mâniei este unul singur: retezarea din rădăcină a „pornirilor ticăloase" ale inimii, pentru ca acestea să nu se transforme în păcate cu fapta.

Sfântul Ioan Casian supune atenţiei în acest capitol şi faptul că unii caută să-şi îndreptăţească pornirile mâniei asupra celorlalţi printr-o interpretare voit greşită a Sfintei Scripturi. Astfel ei consideră că dacă în Scriptură se spune: „Şi S-a aprins de mânie Domnul împotriva poporului Său" (Psalmul 105, 40), se pot considera şi ei îndreptăţiţi să se mânie.

Sfântul Ioan consideră că această interpretare a Scripturii este „trupească şi strâmtă, adică după literă", nefiind corectă. Aici Scriptura trebuie înţeleasă în mod spiritual, alegoric. Mânia lui Dumnezeu trebuie înţeleasă ca dreapta răsplată căreia ne va face părtaşi la Judecată.

Omul se teme în faţa unor judecători foarte drepţi de mânia lor pedepsitoare atunci când conştiinţa îi este apăsată de o vinovăţie, iar acest lucru îl face nu pentru că aceşti judecători ar avea în sufletele lor o mânie răzbunătoare, „ci pentru că acesta este sentimentul ce-1 încearcă cei ce se tem în faţa celui ce aplică legile, după o examinare şi cumpănire dreaptă".

Chiar dacă judecata este făcută cu multă blândeţe şi bunătate, totuşi ea este considerată ca fiind săvârşită cu mânie de către cei ce vor trebui să fie osândiţi din vina lor.

Sfântul Ioan subliniază faptul că mânia nu trebuie izgonită numai din sufletele noastre, ci pentru ca rugăciunile noastre să fie bineprimite înaintea lui Dumnezeu, noi trebuie să ne silim să aducem pace şi în sufletele celor care s-au mâniat împotriva noastră, după cuvântul Mântuitorului: „Dacă-ţi vei aduce darul tău la altar şi acolo îţi vei aminti că fratele tău are ceva împotriva ta, lasă darul tău acolo, înaintea altarului, şi mergi întâi şi împacă-te cu fratele tău şi apoi, venind, adu darul tău" (Matei 5, 23-24).

În ceea ce priveşte tămăduirea de această patimă Sfântul Ioan ne învaţă ca mai întâi să o izgonim din inimă, iar apoi să sădim în locul ei virtutea răbdării. Este metoda terapeutică esenţială în izbăvirea de patimi, având drept scop smulgerea păcatelor din rădăcină şi izgonirea lor definitiv. De aceea, Sfântul Ioan o recomandă în cazul fiecărei boli sufleteşti datorate patimilor.

Trebuie ca mai întâi să o smulgem din fundul inimii noastre pentru a nu o mai săvârşi în cuvânt şi în faptă, nu invers. Căci dacă ne abţinem să o făptuim în cele exterioare, dar o lucrăm în interior, cu gândul şi cu inima, nu vom avea nici un folos, ba dimpotrivă ea va creşte în sufletul nostru şi, mai târziu, nu o vom mai putea înăbuşi deloc. De aceea, chiar de va trăi cineva în singurătate şi nu va avea pe cine să se mânie, dacă nu şi-a stârpit mânia din ascunzişurile inimii, ea se va înmulţi în sufletul său, iar atunci când va avea prilej de manifestare, o va face cu o violenţă de neoprit.

Sfântul Ioan aseamănă această ascundere a viciilor în inimă cu nişte cai fără frâu care stau în boxe la alergări, aşteptând deschiderea lor, iar când aceasta are loc ei „ţâşnesc năvalnic spre pieirea propriului vizitiu".

Izgonind patima din inimă trebuie să sădim în locul ei virtutea răbdării, care stăvileşte pornirile „ticăloase" ale inimii şi izvorăşte blândeţea.

Iată, pe scurt, care sunt sfaturile terapeutice ale Sfântului Ioan Casian, prin urmarea cărora sufletul doritor de vindecare îşi va redobândi sănătatea în vederea câştigării mântuirii.

IV.1. Urmările robirii sufletului de patima mâniei

„A patra luptă o avem de dat împotriva mâniei, care trebuie alungată cu totul din suflet pentru otrava ei ucigătoare. Cât timp stăruie în inimi, orbindu-ne mintea cu vătămătoarele ei întunecimi, nu vom putea ajunge nici să judecăm cu dreaptă chibzuinţă, nici să ne bucurăm de văzul unei sublime contemplaţii şi nici să dăm sfaturi înţelepte altora.

- *Nici părtaşi la viaţa adevărată şi păstrători statornici ai dreptăţii nu vom mai rămâne, dar să mai încapă în noi lumina duhului şi a adevărului! Căci zice Scriptura:* ***«Tulburatu-s-a de mânie ochiul meu» (Ps. 30, 9).***
- *Nici parte de adevărata înţelepciune nu vom avea, chiar de am trece de înţelepţi în ochii tuturora:* ***«Pentru că mânia sălăşluieşte în sânul celor nebuni» (Ecclesiast 7, 8),***
- *dar nici viaţă fără de moarte nu vom putea dobândi, oricât de prevăzători s-ar părea că suntem judecaţi de oameni:* ***«Căci mânia îi pierde chiar pe cei prevăzători» (Pilde 15, 1).***
- *Nu vom fi în stare să păstrăm nici cârma dreptăţii ajutaţi de un ascuţit discer-nământ al minţii, oricât de desăvârşiţi şi vrednici de respect am fi socotiţi de toată lumea:* ***«Căci mânia omului nu lucrează dreptatea lui Dumnezeu» (Iacob 1,20).***
- *Nici cinstea pe care o întâlnim deseori chiar la oamenii acestui veac, n-o putem în nici un chip câştiga, oricât de nobili şi cinstiţi am fi prin privilegiul naşterii,* ***«căci bărbatul mânios este necinstit» (Pilde 11,25).***
- *Nici la un sfat înţelept nu vom fi în stare să ne ridicăm vreodată, oricât de severi şi plini de adâncă ştiinţă am părea, fiindcă* ***«cel iute la mânie săvârşeşte nebunii» (Pilde 14, 7).***
- *Nici la adăpost de tulburări primejdioase şi feriţi de păcate nu vom putea fi, chiar dacă nici o nelinişte nu ne vine din partea altora, fiindcă* ***«un om mânios aţâţă cearta şi cel aprig săvârşeşte multe păcate» (Pilde 29, 12).***

(„Aşezămintele... ”, cartea a VIII-a, cap. 1, p. 211 -212)

„...Fericitul apostol... după ce a zis: «Mâniaţi-vă, dar nu greşiţi», adaugă îndată: «Soarele să nu apună peste mânia voastră, nici să daţi loc diavolului» (Efeseni 4,26-27). Dacă este vătămător să apună soarele peste mânia voastră şi dacă, mâ-

niindu-ne dăm îndată loc în inima noastră diavolului, cum ne-a dat poruncă să ne mâniem, zicând: «Mâniaţi-vă, dar nu greşiţi»? Oare nu este limpede că acest lucru, adică mâniaţi-vă împotriva viciilor şi furiei voastre, ca nu cumva voi, închizând ochii, Soarelui dreptăţii, Iisus, din cauza mâniilor voastre.

Într-adevăr, omul întotdeauna s-a temut de cei despre care ştie că se mânie şi de aceea se fereşte să-i supere. Aşa, în faţa unor foarte drepţi judecători, de obicei se tem de mânia lor pedepsitoare cei a căror conştiinţă este apăsată de vreo vinovăţie, şi asta nu pentru că s-ar afla vreo pornire de răzbunare în sufletele celor care au să dea o sentinţă dreaptă, ci pentru că acesta este sentimentul ce-l încearcă cei ce se tem chiar în faţa celui ce aplică legile, după o examinare şi cumpănire dreaptă.

Oricât de mari ar fi blândeţea şi bunătatea cu care este făcută judecata, ea este socotită ca izvorând dintr-o grea şi foarte pornită mânie de către cei ce au trebuit să fie supuşi din vina lor osândei.

Ar fi lungă înşirarea şi nepotrivită cu scopul lucrării dacă am sta să lămurim toate câte s-au spus în sens figurat în Scripturi despre Dumnezeu asemănat cu făptura omenească. Pentru trebuinţa de acum ar fi de ajuns cele ce am spus..., pentru ca nimeni să nu-şi mai tragă prilej de boală şi moarte veşnică tocmai de acolo unde se caută sfinţenie şi nemurire, tămăduirea vieţii şi nemurirea".

(Ibidem, cap. 3-4, p. 212-214)

IV.3. Mânia mântuitoare şi mânia pierzătoare

„Negreşit avem sădită în noi mânia spre o destul de bună slujire, la care este folositor şi sănătos să recurgem numai atunci când fierbem de mânie împotriva pornirilor ticăloase ale inimii noastre şi ne indignăm că cele, de care ne ruşinăm a le face sau vorbi în faţa oamenilor, s-au furişat în ascunzişurile inimii noastre. Fireşte, prezenţa îngerilor şi a lui Dumnezeu însuşi, Care pătrunde cu vederea pretutindeni şi în toate şi Căruia nu-i pot rămâne ascunse în nici un chip tainele conştiinţei noastre, ne cutremură de spaimă.

Tot astfel, ne aduce bună slujire când ne pornim împotriva mâniei însăşi, care s-a furişat în noi contra fratelui şi alungăm întâi toate îmboldirile ei ucigaşe, fără a-i îngădui să aibă lăcaş în adâncul inimii noastre. La fel ne învaţă să ne mâniem chiar profetul, care o alungase într-atât din simţurile lui, încât nici propriilor lui duşmani n-a voit să le răspundă după legea talionului, zicându-le: ***«Mâniaţi-vă, dar nu greşiţi» (Efeseni 4,26).***

Prin urmare, ni se porunceşte să ne mâniem cu folos împotriva noastră înşine şi împotriva îmboldirilor ticăloase ce se stârnesc în noi şi să nu greşim împingându-le pe acestea spre fapte vătămătoare.

În sfârşit, acelaşi sens îl lămureşte mai deplin versetul următor: ***«De cele ce ziceţi în inimile voastre căiţi-vă în aşternuturile voastre» (Ps. 4, 5)***, ***adică tot ce gândiţi în inimile voastre sub năvala neaşteptată a îmboldirilor ticăloase, îndreptaţi şi lecuiţi prin cumpănită chibzuinţă şi alungaţi, printr-o foarte fierbinte căinţă, toată izbucnirea furiei pătimaşe, ca şi cum aţi fi gata de culcare”.*** *(Ibidem, cap. 7-9, p. 215-216)*

„Însă ce trebuie să mai spun de unii despre care nu pot nici chiar vorbi fără să roşesc eu însumi, a căror înverşunare nici la apusul soarelui nu-şi află potolire, ci şi-o prelungesc timp de multe zile? O ură ascunsă îi roade împotriva celor pe care le-a căşunat, şi oricât ar tăgădui-o prin vorbe, o dovedesc prin fapte cât sunt de copleşiţi de ea. Nici nu li se mai adresează cu grai blând, dar să mai stea de vorbă cu obişnuita bunătate; şi cu toate astea socotesc că nu săvârşesc nici un păcat dacă pornirea lor nu caută răzbunare. Totuşi, dacă din lipsă de curaj ori, sigur, din neputinţă n-o dau pe faţă şi n-o pun în lucrare, atunci, întorcând otrava mâniei asupra lor înşişi, spre propria pierzanie, o clocesc mulţi în inimi şi o rumegă pe tăcute în ei; în loc să alunge îndată otrava supărării prin puterea virtuţii, ei o mistuiesc zi de zi”. *(Ibidem, cap. 11, p. 216-217)*

IV.4. Tămăduirea patimii mâniei
Împăcarea cu semenii

„Or, cum să îngăduie Domnul să păstrăm în noi mânia, fie chiar pentru o clipă, El, Care nu admite să-I fie oferite nici măcar jertfele spirituale ale rugilor noastre, dacă ştim că cineva are vreun necaz pe noi? «Deci, zice El, dacă-ţi vei aduce darul tău la altar şi acolo îţi vei aminti că fratele tău are ceva împotriva ta, lasă darul tău acolo, înaintea altarului, şi mergi întâi şi împacă-te cu fratele tău şi apoi, venind, adu darul tău» (Matei 5, 23-24). ***De aceea, cum ne vom îngădui să păstrăm supărare împotriva fratelui, nu zic pe mai multe zile, dar nici chiar până la apusul soarelui, dacă nici măcar, când este supărat fratele pe noi, nu ne este îngăduit să adresăm rugăciuni Domnului?*** Or, apostolul ne îndeamnă: ***«Rugaţi-vă neîncetat» (I Tesaloniceni 5, 17) şi «în tot locul, ridicând mâini sfinte, fără mânie şi fără şovăieli» (I Timotei 2, 3). Deci rămâne ca sau să nu ne mai rugăm, cât timp păstrăm în inimi o astfel de otravă, şi atunci ne facem vinovaţi de călcarea acestei porunci apostolice şi evanghelice, după care ni se cere să ne rugăm neîncetat şi în tot locul; sau dacă închizând ochii la această interzicere,***

cutezăm să-I înălţăm rugăciuni, să ţinem seamă că nu rugi îi adresăm Domnului, ci sfidarea noastră cu duh de răzvrătire.

Şi fiindcă de cele mai multe ori noi le arătăm desconsiderare fraţilor pe care i-am jignit şi întristat, sau cel puţin privindu-i de sus, pretindem că nu noi ne facem vinovaţi de asta, Doctorul sufletelor şi Cunoscătorul celor ascunse dinlăuntrul nostru a voit să înlăture cu totul orice prilej de mânie din inimile noastre. ***Astfel, El ne porunceşte nu numai să-i iertăm pe fraţii noştri care ne-au supărat şi să ne împăcăm cu ei, alungând din minte toată jignirea sau întristarea pricinuită de ei, dar mai mult: dacă ştim că ei au vreo pornire dreaptă sau nedreaptă împotrivă-ne, la fel ne impune să lăsăm darul nostru, adică să întrerupem ruga şi să ne grăbim mai întâi a-i împăca. După ce le-am potolit mânia, putem înălţa nepătate darurile rugăciunilor noastre.***

Căci Domnul nostru, al tuturor oamenilor, nu-I împăcat să-I aducem o astfel de slujire, prin care ce-a dobândit printr-unul să piardă prin celălalt stăpânit de supă-rare. Cel ce doreşte şi aşteaptă mântuirea tuturor robilor Săi suferă o pagubă la fel dacă a pierdut pe cineva. De aceea, dacă fratele are mânie împotriva noastră, rugăciunea ne va fi tot atât de nefolositoare de parcă noi am păstra-o în sufletul umflat de indignare împotriva acestuia". *(Ibidem, cap. 13-14, p. 217-218)*

Izgonirea patimii din inimă şi sădirea, în loc, a virtuţii răbdării

„Mânia trebuie oprită nu doar de la faptă, ci mai ales alungată din ascunzişurile inimii noastre, ca nu cumva, orbiţi de întunecimile ei să nu mai fim în stare să primim nici lumina unui sfat sănătos, nici a ştiinţei şi, drept urmare, să nu mai devenim templul Duhului Sfânt, dacă duhul cel rău şi-a găsit sălaş în noi. Această mânie închisă în inimă poate să nu facă supărare oamenilor din jur, dar respinge strălucitoarea lumină a Duhului Sfânt, ca şi cum ar împinge-o în afară". *(Ibidem, cap. 12, p. 217)*

„Legea Veche... ne pune în vedere acelaşi lucru: ***«Să nu duşmăneşti, zice, pe fratele tău în inima ta» (Levitic 19, 17),*** şi iarăşi: ***«Să nu ai ură asupra fiilor poporului tău» (Levitic 19, 18)*** şi tot aşa: ***«Drumurile celor care-şi amintesc de fapta rea duc spre moarte» (Pilde 12, 28).*** Deci şi acolo observi că este îndepărtată răutatea nu numai de la faptă, dar chiar din gând, o dată ce se cere alungată cu totul ura şi răzbunarea până şi din minte, dar din inimă?...

Îndreptarea şi liniştea noastră deplină nu trebuie să se bazeze pe o bunăvoinţă străină, ceea ce nu stă, de altfel, în putinţa noastră, ci mai degrabă în tăria noastră.

De asemenea, nici înăbuşirea mâniei nu e bine să atârne de desăvârşirea morală a altuia, ci să coboare din forţa noastră spirituală, care se dobândeşte nu prin răbdarea semenilor, ci prin propria noastră îndelungă - răbdare.

Uneori, biruiţi de orgoliu sau de lipsa de răbdare, nu vrem să ne îndreptăm purtările neaşezate şi neînţelepte şi de plângem că avem nevoie de singurătate, ca şi când acolo, nemaifiind nimeni care să ne tulbure, vom afla virtutea răbdării. ***Acoperindu-ne în acest fel lipsa noastră de zel, pretindem că nu din nerăbdarea noastră, ci din vina semenilor izvorăsc cauzele supărărilor. Tot dând pe alţii vina propriilor greşeli, nu vom putea ajunge niciodată la o adevărată răbdare şi desă-vârşire... Căci singurătatea, pe cât e în măsură să descuie poarta spre cea mai sublimă contemplaţie celor ce şi-au curăţat viaţa, iar prin vederea cea mai neîntinată să pătrundă la cunoaşterea tainelor spirituale, tot aşa celor ce nu şi-au îndreptat-o îndeajuns, nu numai că le păstrează întregi patimile, dar chiar le sporeşte.***

Câte un om pare răbdător şi sfios până s-a întovărăşit cu cineva, dar, cum s-a ivit prilej de iritare, îl şi vezi revenit îndată la firea lui de înainte. Viciile ce stăteau ascunse au şi erupt ca nişte cai fără zăbală, care, după o prea lungă odihnă, ţâşnesc năvalnic şi sălbatic din boxe la alergări, spre pieirea propriului vizitiu. Într-adevăr, întrerupând legăturile noastre cu semenii, şi mai mult se aprind în noi patimile, dacă n-au fost sugrumate de mai înainte. Lenevia pe care o hrăneşte lipsa de griji ne face să pierdem chiar şi umbra de răbdare, pe care părea să o avem pentru moment...

Ca şi când toate neamurile de şerpi veninoşi şi de fiare n-ar continua să rămână primejdioşi chiar dacă stau retraşi în vizuinile lor; dacă deocamdată nu vatămă pe nimeni, nu înseamnă prin asta că nu sunt periculoşi, căci nu blândeţea, ci izolarea lor îi face nevătămători. ***De aceea, pentru cei ce caută desăvârşirea, nu-i de ajuns să nu se mânie contra unui om... nu va fi de ajuns să lipsească oamenii împotriva cărora să se aprindă mânia. Dacă nu vom dobândi mai întâi virtutea răbdării, ea [1] se poate pomi chiar împotriva lucrurilor mute [2], căci, aflând lăcaş în inimile noastre, nu ne îngăduie nici să ne bucurăm de o continuă linişte, nici să fim la adăpost de alte patimi...***

De aceea, dacă râvnim să ajungem la acea înaltă răsplată divină, despre care se spune: «Fericiţi cei curaţi cu inima, căci aceia vor vedea pe Dumnezeu» (Matei 5,

---

[1] *Mânia*

[2] *Este vorba de obiectele pe care ne mâniem atunci când nu ne mai sunt de folos*

8), trebuie să suprimăm mânia nu numai din fapte, dar chiar din fundul inimii noastre s-o smulgem cu totul. Negreşit, nu ne va fi de nici un folos să înăbuşim manifestarea în cuvânt sau în faptă a pornirii noastre mânioase, dacă Dumnezeu, Căruia nu-I rămân neştiute cele ascunse ale inimii, o găseşte cuibărită acolo.

Cuvântul Evangheliei ne porunceşte să stârpim mai degrabă rădăcinile viciilor decât roadele, care fără îndoială vor dispărea după ce le-a fost nimicită vatra. Când acestea vor fi alungate, nu de la suprafaţa faptelor noastre, ci din adâncul gândurilor noastre, mintea ne va putea rămâne necontenit într-o răbdare şi sfinţenie deplină.

De aceea, ca să nu se săvârşească omoruri, este suprimată mânia şi ura, fără de care în nici un chip nu se va putea întâmpla vreo ucidere: ***«Căci, oricine se mânie pe fratele său vrednic va fi de osândă» (Matei 5, 22) şi «Oricine urăşte pe fratele său este ucigaş de oameni» (I Ioan 3, 15).*** Adică, dorind în inima lui să-l ucidă pe fratele său,... numai pentru patima mâniei este declarat el ucigaş de Domnul care va da fiecăruia răsplata sau osânda cuvenită, nu numai pentru săvârşirea faptului în sine, dar chiar pentru a-1 fi voit şi dorit. Este tocmai ceea ce însuşi Domnul spune prin gura profetului: «Eu însă faptele şi gândurile acelora vin să le strâng la un loc cu toate popoarele şi toate limbile» (Isaia 66, 18), şi iarăşi «care (fapte şi gânduri) îi învinovăţesc sau îi şi apără între ei în ziua când Dumnezeu va judeca cele ascunse ale oamenilor.»" (Romani 2,15-16). (Ibidem, cap. 15-20, p. 218-220)
„Tămăduirea deplină de această boală va cere mai întâi: ***să credem că nu este îngăduit în nici un chip a ne mânia, pentru cauze drepte sau nedrepte, ştiind că vom pierde îndată lumina judecăţii, tăria unui sfat sănătos, şi însăşi cinstea şi spiritul dreptăţii, după ce partea cea mai intimă a inimii noastre va fi orbită de întunecimile acestei patimi.***

Mai mult, puritatea spiritului nostru tulburându-se şi duhul mâniei având lăcaş în noi, nu vom mai putea deveni templu al Duhului Sfânt.

În cele din urmă, ***trebuie să cugetăm că nu ne este în nici un chip îngăduit să ne rugăm şi nici să-L implorăm pe Dumnezeu, dacă mânia ne stăpâneşte, şi mai pre-sus de toate, având zilnic în faţa ochilor starea schimbătoare a condiţiei omeneşti, trebuie să credem că vom pleca din trup şi nu ne va fi de nici un folos nici castitatea, nici lepădarea de toate bunurile, nici sila de bogăţii, nici truda posturilor şi veghilor, dacă numai din cauza mâniei şi urii ni se făgăduieşte de către Judecătorul lumii osândă veşnică".***

(Ibidem, cartea a XXII-a, p. 221)